

Zoran G. Skrobanović¹
Mirjana M. Pavlović²
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Katedra za orijentalistiku

(RE)KREIRANJE KNJIŽEVNIH OPUSA: NASTAVA KNJIŽEVNOG PREVOĐENJA NA STUDIJAMA KINESKOG JEZIKA NA FILOLOŠKOM FAKULTETU UNIVERZITETA U BEOGRADU I NOVE PREVODILAČKE STRATEGIJE³

Apstrakt: Književnost je izuzetno značajan most u međukulturnom dijalogu, pa nastava teorije i prakse književnog prevođenja zauzima vrlo važno mesto u nastavnom planu i programu Grupe za kineski jezik, književnost i kulturu Katedre za orijentalistiku Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. U prvom delu rada predstavimo metode i strategije koje koristimo u nastavi književnog prevođenja s kineskog na srpski jezik, s naglaskom na organizaciji nastave i nastavnih materijala. U drugom delu rada ukratko ćemo se osvrnuti na istoriju književnog prevođenja s kineskog na srpski, s fokusom na dela koja su prevedena od 59. Međunarodnog sajma knjiga u Beogradu održanog 2014. godine, kada je NR Kina bila počasni gost. To razdoblje može se smatrati vrhuncem prevođenja kineske književnosti u Srbiji, a označilo je i početak sveobuhvatnije sinološke strategije u prevođenju kineskih književnih dela. Cilj rada je da ukaže na motive i namere tih novih strategija, koje su usmerene kako na upoznavanje srpskih čitalaca sa značajnim kineskim književnim delima, tako i na unapređenje nastavnog procesa studija moderne i savremene kineske književnosti na našoj Katedri.

Ključne reči: Kina, prevod, književnost, nastava, strategija prevođenja.

¹zoran.skrobanovic@yahoo.com

²mirjana.pavlovic@fil.bg.ac.rs

³Početne ideje ovog teksta iznete su u usmenom izlaganju na međunarodnom naučnom skupu „Azija u kontekstu“, održanom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 17. do 18. oktobra 2024. godine.

1. Uvod

S porastom ekonomskog i kulturnog prisustva Kine poslednjih godina, prevođenje kineskih književnih dela prepoznato je kao važna međukulturalna delatnost kako u Kini tako i u globalnim sinološkim krugovima. Budući da su kineska vlada i izdavačke kuće uvele niz različitih mera za podršku prevođenju kineskih književnih dela u inostranstvu, novouspostavljene kulturne politike otvorile su mogućnosti sinolozima da se aktivnije i sistematičnije uključe u prevođenje dela kineskih autora. Na taj način, ponovno se potvrđuje ključna uloga književnog prevoda u sticanju boljeg razumevanja ciljane kulture.

Kineski jezik, književnost i različiti segmenti kulture na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu počeli su da se proučavaju pre više od pedeset godina, kada je 1974. godine, u okviru Katedre za orijentalnu filologiju, osnovan Lektorat za kineski jezik i književnost pod vođstvom sinologa i japanologa dr Dejana Razića (1935-1986).⁴ Godine 1985. Lektorat je prerastao u studijsku grupu pod nazivom Grupa za kineski jezik i književnost, a od 2009. godine postoji kao Grupa za kineski jezik, književnost i kulturu. Od njegovog osnivanja na ovom odseku diplomiralo je više od šest stotina mladih sinologa, a kako zanimanje za učenje kineskog jezika iz godine u godinu raste, može se reći da sada važi za studijski program koji u poslednje vreme najbrže popuni upisnu kvotu bruceša na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu (Mitrović, 2019:p.15).

Učenju jezika pridaje se primaran značaj, pa su nastavnici i kineski saradnici u tu svrhu na srpskom jeziku napisali četiri jezička udžbenika za sve godine osnovnih studija, kao i jedan posvećen gramatici kineskog jezika. Ti udžbenici i danas predstavljaju osnovno štivo u nastavi na kursovima jezika.⁵ Iako na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu nastava teorije i prakse književnog prevođenja predstavlja važan deo nastavnog plana i programa, na Grupi za kineski jezik, književnost i kulturu ti časovi su se, međutim, dugi niz godina izvodili u sklopu glavnog kursa Savremeni kineski jezik. Jačanjem nastavnog kadra u akreditaciji 2009. godine taj nedostatak nadoknađen je uvođenjem dva jednosemestralna predmeta iz pismenog prevođenja sa kineskog na srpski, a od 2014. godine predstavljen je još jedan. Na tim kursovima, najviše se pažnje posvećuje književnom prevođenju.

⁴ O osnivanju Lektorata i o radu prof. Razića videti u zborniku radova *Večna riznica – Sećanjena Razića* (2007).

⁵ Reč je o udžbenicima *Kineski jezik 1-4* i *Klasičan kineski jezik*, koji predstavljaju plod suradnje Filološkog fakulteta i tadašnje Kancelarije za izučavanje kineskog jezika kao stranog – Hanban. Punu referencu ovih udžbenika v. u Literaturi (Razić et al., 1983; Zhou i Skrobanović, 2004; Ma et al., 2004; Jin i Pušić, 2004; Gu i Pavlović, 2006; Liu et al., 2009).

U prvom delu rada predstavimo metode i strategije koje se koriste u nastavi književnog prevođenja s kineskog na srpski jezik, s naglaskom na organizaciji nastave i nastavnih materijala. Osim toga, ukazaćemo na glavne poteškoće s kojima se studenti susreću prilikom prevođenja kineskih tekstova, ali i na mesta na kojima bi se eventualno mogao poboljšati nastavni proces na ovim časovima. U drugom delu rada pružićemo kratak pregled istorije književnog prevođenja s kineskog na srpski jezik, ali ćemo poseban akcenat staviti na radove i prevodilačke tendencije u periodu nakon 59. Međunarodnog sajma knjiga u Beogradu, kada je Narodna Republika Kina bila počasni gost.

Ta godina predstavlja prekretnicu u prevođenju kineskih književnih dela jer je dala podsticaj za sistematičnije i sveobuhvatnije sinološke strategije na tom polju. U radu ćemo ispitati motive i namere svojstvene tim novim strategijama, koje su usmerene kako na upoznavanje srpskih čitalaca sa značajnim kineskim književnim ostvarenjima, tako i na unapređenje nastavnog procesa studija književnosti na Odseku. U tom kontekstu, izdvojićemo nekoliko ključnih elemenata novog pristupa prevođenju kineske književnosti u Srbiji.

2. Organizacija nastave književnog prevođenja na Grupi za kineski jezik, književnost i kulturu Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Već smo rekli da na Grupi za kineski jezik, književnost i kulturu postoje tri kursa posvećena isključivo pismenom prevođenju s kineskog na srpski. To su Prevod kineskog teksta 1, 2 i 3, koji se izvode u poslednja tri semestra četvorogodišnjih osnovnih studija. Ovi dvočasovni kursevi (90 minuta) koji se održavaju jednom nedeljno posvećeni su podučavanju teorije prevođenja i sadrže vežbe prevođenja. Za teorijski okvir kao temeljni udžbenik koristi se Sibinović (1991), ali i druge relevantne translatološke teorije, monografske publikacije i zbornici radova.⁶ Za vežbe prevođenja biraju se književni i neknjiževni/stručni tekstovi niže i srednje težine.

Prevod kineskog teksta 1 održava se u letnjem semestru treće godine, kada studenti već imaju dovoljno razvijen vokabular i potrebno znanje kineske gramatike. Za vežbe u okviru kursa zadužena je jezička lektorka. Na ovom kursu polaznici se uče osnovnim teorijskim pojmovima i pripremaju se za prevodilačke zadatke. Prilikom prevođenja jednostavnijih stručnih, medijskih i književnih tekstova očekuje se temeljno istraživanje potrebnog vokabulara u različitim vrstama rečnika – od opštih do stručnih rečnika i rečnika sinonima. Posebna pažnja posvećena je lokalizaciji,

⁶Na primer: Ames (1991), Newmark (1988), Rajić (1981) itd.

pronalaženju preciznih i kreativnih prevodnih rešenja, kao i proceni opravdanosti upotrebe fusnota unutar književnog teksta.

Prevod kineskih tekstova 2 i 3 na četvrtoj godini studija izvode autori ovog teksta. Iako u nastavi kao nastavni materijal koristimo i neke neknjiževne tekstove (iz oblasti nauke, ekonomije, politike i zabave), naglasak je na književnim tekstovima.

Književni prevod složenije je područje prevodenja, jer prevodilac treba biti kreativan kako bi preveo ne samo tačno značenje izvornog teksta, već i njegov duh. Pomoću jezičkih sredstava prevodilac, dakle, osim misaonog (predmetnologičkog) sadržaja izvornog teksta prenosi i njegov slikovni i emocionalni sadržaj, istovremeno proizvodeći isti učinak na ciljnom kao i na izvornom jeziku (Sibinović, 1991:pp.64–65). Imajući to na umu, kako bi se studentima olakšalo dublje razumevanje odabranog teksta, a s obzirom na autorov stil pisanja ili društveni i istorijski kontekst u kom je delo nastalo, obično se biraju odlomci dela onih pisaca koji se proučavaju na nastavi književnosti.⁷

Na časovima Prevoda kineskih tekstova 2 i 3 studenti, dakle, prevode delove iz kineskih kanonskih prozних i dramskih dela moderne i savremene kineske književnosti kako bi naučili da primenjuju različite tehnike u prevodenju različitih književnih žanrova. Prozni tekstovi koji se najčešće prevode su Lu Sjunova (鲁迅, 1881-1936) kratka priča „Jedan mali događaj” (一件小事, 1922) i esej „O fotografiji” (论照相之类, 1925), deo Ju Huaovog (余华, r. 1960) eseja „Lu Sjun” (鲁迅) iz njegove knjige *Kina u deset reči* (十个词汇里的中国, 2010), odlomci iz Ju Huaove priče „Daleko od kuće u osamnaestoj” (十八岁出门远行, 1987) i Han Šaogungovog (韩少功, r. 1953) romana *Rečnik mesta Mačiao* (马桥词典, 1996), a kada je reč o drami, delovi iz drame *Oluja* (雷雨, 1933) Cao Jua (曹禺, 1910-1996).

Budući da je reč o najtežoj vrsti prevoda, studenti, nažalost, ne prevode samostalno poeziju, već je u tu svrhu početni čas posvećen eksperimentalnoj vežbi s prevodom Vang Vejeve (王维, 693-761) kratke pesme „Dolina jelena” (鹿柴)⁸, koja služi za upoznavanje studenata s načinima rešavanja metrike (petokarakterni stih ovde je preveden u dvanaestercu) i rime (opravdanost dodavanja ili izostavljanja pojedinih reči), ali prvenstveno da bi razumeli kako prevodilac treba da analizira delo koje prevodi i na šta treba da obrati pažnju.

S druge strane, pri prevodenju prozних ili dramskih tekstova posebna pažnja pridaje se dijalogu. Prevodenje dijaloga, posebno u drami, prilično je zahtevan

⁷ Program uključuje šest jednosemestralnih kurseva književnosti, od kojih su Kineska književnost 1 i 2 posvećeni klasičnoj, a Kineska književnost 3-6 modernoj i savremenoj književnosti. Već na prvim časovima kursa studentima se savetuje da, po mogućnosti, pročitaju naučne radove o piscu i njegovom delu kako bi bolje uočili manje vidne misaone i stilske nijanse teksta.

⁸ Pesmu, kao i ostale navedene tekstove, preveli su (i objavili) autori rada.

zadatak jer prevodilac mora imati na umu ne samo čitaoca/gledaoca, već i glumca koji na sceni treba prirodno i glatko da izgovara replike. Na tragu Adornovih (Theodor W. Adorno) translatoških postulata u kojima on upoređuje izvođačke umetnosti s prevodenjem (Adorno 2006:pp.166–167) studentima se često kao zadatak dodeljuje izvođenje delova predstave koje su sami preveli, kako bi proverili ritam i kvalitet sopstvenih prevoda. (Slika 1) Na taj način drama nije ograničena na umetničko delo ili pedagošku svrhu, već postaje „sredstvo za igru između tela i jezika koja izaziva sumnje, postavlja pitanja i pruža nove uvide u interakciji među studentima, terajući ih da preispitaju svoje jezičke i kulturne identitete” (Bräuer 2002:pp.ix–x).

Osim toga, organizuju se i kreativne radionice na kojima se studenti podstiču ne samo na prevodenje zadatih tekstova, već i na predstavljanje vlastitih radova (Slika 2). Važnu pedagošku ulogu u ovom nastavnom pristupu, kako zbog same prirode kineskog pisma, tako i zbog značajnog korpusa kineske konkretne poezije koja se na časovima prevodi i rekreira na srpski jezik, ima prevodenje i stvaranje vizuelnog pesništva. Ovaj vid nastave posebno je značajan za tumačenje i prevodenje kineske poezije iz različitih razdoblja, jer podstiče maštu studenata kao čitalaca, prevodilaca i stvaralaca, budući da od njih zahteva „refleksivno razmišljanje u tumačenju emotivnih nijansi prisutnih u poetskom tekstu” (Johnson-Laird et al. 2022:p.9). Tim časovima studenti se veoma raduju, jer im pružaju mogućnosti za izražavanje različitih vidova kreativnosti u prevodnom i stvaralačkom pristupu.

Slika 1. Studenti četvrte godine tumače uloge Džou Pinga i Fanji iz Cao Jueve drame *Oluja* u sopstvenom prevodu. (Fotografija: Lična arhiva)

Slika 2. „Hipohondrija” – vizuelna pesma studenata četvrte godine u okviru kreativne radionice posvećene kineskoj poeziji. (Fotografija: Lična arhiva)

Pitanje koje studenti najčešće postavljaju još na prvom času jeste kako odrediti granicu između doslovnog i slobodnog prevoda. Naravno, ne postoji gotova i egzaktna formula kao odgovor na ovo pitanje, ali putem rasprave o strukturi rečenice, redu reči, lokalizaciji, kovanicama itd. u prevodu studenata polaznici kurseva uče se kako da razlikuju lične prevodne strategije i rešenja od potrebnih postupaka u cilju dobijanja adekvatno prevedenog teksta. U pogledu lokalizacije ili kovanica, na primer, gde god je to moguće, studentima se predstavljaju prevodna rešenja u već objavljenim književnim delima. Na primer, kinesku reč 大字报 (dàzì bào), koja se odnosi na plakate s velikim kineskim slovima pisane u vreme Kulturne revolucije (文化大革命, 1966-1976) s ciljem kritikovanja klasnih neprijatelja autor ovog teksta obično prevodi kao „krupnorečivi plakat”, što ukazuje kako na izgled plakata, tako i na njegov sadržaj i namenu. Ili, naziv domaće rakije od sirka (高粱酒, gāoliang jiǔ), koja služi kao jedan od glavnih motiva u romanu Mo Jena (莫言, r. 1955) *Priče o crvenom sirku* (红高粱家族, 1986), autorka teksta u duhu naziva pića na srpskom jeziku, kao što su kruškovača, klekovača, trifkovača (rakija koju je ispekao izvesni Trifko) i slično, vrši domestikaciju te riječi i prevodi je kao „sirkovača”.

Kao izvrsni primeri prevoda kineskih imena kada je to opravdano i potrebno najčešće se navode prevodna rešenja naše kolegice Ane Jovanović u prevodu Mo Jenovog romana *Žabe* (蛙, 2009), u kojem gotovo svi likovi nose ime po nekom organu ili delu tela. Konačno, greške koje studenti najčešće prave odnose se na strukturu rečenice ili red reči u klauzama koji u njihovom prevodu često nije svojstven srpskom jeziku, a to se dešava uglavnom zato što slepo slede sintaksu kineskog jezika. U tom kontekstu ističe se i važnost (samo)lektorisanja, koje se takođe vežba u okviru domaćih zadataka koje studenti rade u paru.

Uopšteno govoreći, broj časova predviđen za nastavu pismenog, a posebno književnog prevođenja na Grupi za kineski jezik, književnost i kulturu još uvek je nedovoljan. Jer, s obzirom na to da su sada već dostupni prevodi više dela istog autora na srpski jezik, bilo bi zanimljivo nekoliko časova posvetiti poređenju različitih prevodnih strategija, ili pak stručnom prevođenju/adaptaciji za pozorište ili film. Ovaj nedostatak trebalo bi ispraviti budućim povećanjem nastavnog osoblja.

3. Prevod kineske književnosti u Srbiji

Istorija prevođenja kineske književnosti na srpski jezik počela je davne 1923. godine, kada je naš veliki pisac Miloš Crnjanski (1893-1977) u svom izboru i u prevodu s nekoliko posredničkih jezika objavio *Antologiju kineske poezije*, u kojoj

je jugoslovenskim čitaocima predstavio starokinesku poeziju i odlomke iz klasičnih filozofskih spisa *Knjiga promena* (易经) i *Lao Ce* (老子). Za prvi prevod nekog savremenog kineskog pisca zaslužna je naša poznata pesnikinja Desanka Maksimović (1898-1993), koja je 1950. godine s ruskog prevela zbirku priča Lu Sjuna *Istinita istorija A-Keja i druge pripovetke*. Do osamdesetih godina prošlog veka na srpski jezik najčešće se prevodila klasična kineska književnost, i to sa više posredničkih jezika, poput nemačkog, francuskog, engleskog ili ruskog. Pojavom prvih sinologa i objavljivanjem romana Sju Guangjaoa (徐光耀, r. 1925) *Mali borac Čang Ga* (小兵张嘎, 1961), koji je 1980. godine s kineskog preveo Zoran Đorđević, moderna i savremena kineska književnost sve se više prevodi uglavnom sa izvornog jezika. Objavljivanje romana Sju Guangjaoa ujedno je i plod prve saradnje jedne kineske i srpske izdavačke kuće (IK „Kineska deca” iz Pekinga i IK „Dečje novine” iz Gornjeg Milanovca) (Pavlović 2015; Pavlović et al., 2022).

Kad je reč o prevodilačkom opusu za koji su zaslužni autori ovog teksta, samostalno ili u saradnji sa studentima, od samog početka zajedno s kolegicom Anom Jovanović, ali i ostalim članovima sinološke zajednice, ulaže se značajan napor u negovanju novog pristupa u odabiru i prevođenju kineskih autora. U tom kontekstu možemo govoriti o ponovnom osmišljavanju *prevodilačke agende*.

Taj niz novih prevodilačkih poduhvata rezultat je pre svega **ličnih preferenci**. Pretpostavljamo da ovde nema potrebe objašnjavati ikome ko se ikad posvetio zahtevnom zadatku prevođenja nekog književnog dela koliko je važno, bolje reći presudno, odabrati delo koje vam se istinski sviđa i koje cenite, pre svega kao čitalac.

Drugo, budući da se u okviru postojećeg nastavnog kurikuluma održavaju kursevi književnosti na različitim nivoima studija, moramo uzeti u obzir **problem dostupnosti različitih kineskih autora polaznicima kurseva**. Ovaj problem jednostavno proizlazi iz činjenice da se književni kursevi nude na različitim nivoima osnovnih studija, počevši od druge godine, a nivo znanja kineskog jezika studenata nije uvek dovoljno visok da bi mogli čitati izvorna dela na kineskom. To se posebno odnosi na dela napisana na klasičnom kineskom jeziku, ali i na deo rane modernističke književnosti, jer je kineski koji koriste autori iz ovog razdoblja neka vrsta tranzitivnog jezika, pa iako su stvaraoci počeli da koriste govorni jezik u svojim delima, on još uvek sadrži mnoge elemente klasičnog kineskog. Osim toga, pošto časovi iz književnosti imaju za cilj da studente upoznaju sa što većim brojem značajnih kineskih autora, jasno je da im čitanje njihovih dela na srpskom jeziku oduzima manje vremena. Osim toga, predmeti iz književnosti otvoreni su i za studente drugih katedri, koji nisu sinolozi, pa stoga mogu čitati dela samo na srpskom jeziku.

Tu je i pitanje **izbora kineskih autora**, koji, po našem mišljenju, istinski zaslužuju da budu predstavljeni srpskoj čitalačkoj publici. Iako je često teško biti objektivan pri ovakvim odabirima, cilj je da se napravi balans između ličnih preferenci i književne vrednosti pojedinih dela koja se predstavljaju srpskim čitaocima.

Poslednji, ali ne i manje važan činilac jesu stalni naponi **nastavnika da se u prevodilačke poduhvate uključi što više nadarenih studenata**, kao i da se upoznaju s domaćim i kineskim izdavačkim kućama, kako bi se stvorilo plodno tle za buduće prevodenje kineske književnosti u Srbiji.

Naravno, što se tiče prevoda, postoji opsežan opus za koji su zaslužni sinolozi iz prethodnih generacija, a tu su i mnogi prevodi kineskih pisaca s drugih jezika, ne sa izvornog kineskog teksta.⁹ Ipak, naša namera je da ovde prezentujemo samo nedavne napore akademske sinološke zajednice da različite kineske pisce predstavi kako studentima, tako i široj publici, s fokusom na dela koja su prevedena od 59. Međunarodnog sajma knjiga u Beogradu održanog 2014. godine, kada je NR Kina bila počasni gost. Ovaj period može se smatrati vrhuncem prevodenja kineske književnosti u Srbiji, a označio je i početak sveobuhvatnije sinološke strategije u prevodenju kineskih književnih dela, zasnovane na gorenavedenim motivima i faktorima.

Na mnogo načina prekretnica u novoj prevodilačkoj agendi bilo je objavljivanje *Antologije moderne kineske priče* (Geopoetika, 2014), te *Antologije savremene kineske priče* (Geopoetika, 2015), u kojima su sabrana dela značajnih kineskih autora kao što su: Lu Sjun, Ding Ling (丁玲, 1904-1986), Ju Dafu (郁达夫, 1896-1945), Šen Cungven (沈从文, 1902-1988), Lu Venfu (陆文夫, 1927-2005), Can Sjue (残雪, r. 1953), Su Tong (苏童, r. 1963), Mo Jen, Ju Hua i drugi. Mnogi od njih prevedeni su po prvi put na naš jezik, a autori teksta (u svojstvu urednika i prevodilaca) nastojali su da izbor pisaca i njihovih dela bude što reprezentativniji kako bi se domaći čitalac bolje upoznao kako sa eklektičnom kineskom književnom scenom tako i sa „sudbinom i dilemama Kineza uhvaćenih u vihoru društvenih i ratnih nemira” (Pavlović et al., 2014:p.11). Autori ovog teksta su antologije zajedno uređivali, i upriličili informativne predgovore, što nas dovodi do pitanja važnosti predgovora ili pogovora u predstavljanju kineskih književnih dela domaćoj čitalačkoj publici.

Informacije koje se čitaocima daju u predgovoru ili pogovoru od velike su važnosti za recepciju kineskih dela, budući da su ona našoj čitalačkoj publici najčešće potpuno nepoznata. Posebno je to slučaj s antologijama, jer se u njima

⁹ Više o tome koja su moderna i savremena kineska dela prevedena do 2015. godine videti u tekstu Pavlović (2015), koji sadrži i punu Bibliografiju tih prevoda, a o stanju u vezi sa prevodima kako književnih tako i neknjiževnih (prvenstveno filozofskih) tekstova videti u Pavlović i Jovanović (2022).

nalaze dela različitih autora koja treba staviti u određeni istorijski ili književni kontekst, ili ih objasniti u perspektivi različitih književnih pravaca, čime se čitaocu omogućava celovitija percepcija dela. U ovom radu nećemo dublje zalaziti u teorijski diskurs o paratekstu, već ćemo jednostavno reći da je, po našem mišljenju, davanje informativnih predgovora ili pogovora za prevedena dela važan zadatak za sinologe.¹⁰ Oni su glavni posrednici između knjige i čitaoca – kako u oblikovanju percepcije književnog dela, u stvaranju okvira za širi književni diskurs, tako i u ponovnom otkrivanju javne istorije dela.

Pri uređivanju ove dve antologije, dakle, ponuđene su odgovarajuće paratekstualne smernice, a što je možda još važnije, angažovano je i nekoliko studenata da za tu priliku ponude svoje prevode. Treba istaći da su se neki od njih pokazali vrlo uspešnim, a s vremenom su se afirmisali i kao vrsni prevodioci koji su srpskoj čitalačkoj javnosti predstavili prevode različitih kineskih dela, uglavnom savremenih pisaca. U tom smislu, dragoceni su prevodi koje su poslednjih godina priredili bivši studenti Grupe za kineski jezik, književnost i kulturu Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, kao što su Una Mišković, Bojan Tarabić, Ivana Elezović Babić, Nataša Kostić i drugi, zahvaljujući čijem su neumornom trudu mnogi poznati savremeni kineski pisci kao što su Cao Vensjuen (曹文轩, r. 1954), Huo Da (霍达, r. 1945), Lu Min (鲁敏, r. 1973), Liu Cisin (刘慈欣, 1963), Đija Pingva (贾平凹, 1952), Vang Anji (王安忆, r. 1954), Bi Feiju (毕飞宇, r. 1964), Džang Veija itd. uspeali da „progovore” na srpskom jeziku.

Kad je reč o ovom opsežnom novom opusu prevodilačkih ostvarenja, i autori ovog teksta nastoje da sopstvenim trudom pruže skroman doprinos prevodenju značajnih dela. Kao sinolozi, nastavnici i zaljubljenici u književnost, vodili smo se gorenavedenim načelima u odabiru autora i dela koja smo prevodili, a ti su izbori često zahtevali dugotrajne pregovore s kineskim i domaćim izdavačima.

Prevodi autorke teksta odražavaju njen interes za kineski film i za književno prevodenje, pa je tako prevela Mo Jenov roman *Priče o crvenom sirku* i Su Tungovu novelu *Žene i konkubine* (妻妾成群, 1991) koje je kasnije u sjajnim filmovima *Crveni sirak* (红高粱, 1987), odnosno *Podigni crveni lampion* (大红灯笼高高挂, 1991) adaptirao čuveni kineski režiser Džang Jimou (张艺谋, r. 1950). Tu su i njeni prevodi zbirke priča najznačajnije modernističke kineske spisateljice Džang

¹⁰ U tom smislu, i pojedini književni kritičari u prikazima prevedenih dela ističu potrebu da se srpskom čitaocu olakša čitanje detaljnijim objašnjenjem kulturno-istorijskog konteksta radnje (Tropin, 2016:p.86), ili pak ukaže na značaj književnog opusa nagrađivanih pisaca, kao što je, na primer, Mo Jen, čija je prva novela, prevedena na srpski jezik nakon što je 2012. godine dobio Nobelovu nagradu, ostala uskraćena za odgovarajući predgovor/pogovor kakav zaslužuje kineski nobelovac (Jerkov, 2013:p.20).

(Re)kreiranje književnih opusa: nastava književnog prevodenja na studijama kineskog jezika na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu i nove prevodilačke strategije

Ailing (张爱玲, 1920-1995) *Ljubav zbog koje je pao jedan grad* (倾城之恋, 1943)¹¹, te A Čengovih (阿城, r. 1949) novela *Tri kralja* (三王, 1984), kao i prevod Su Tongovog romana *Binu* (碧奴, 2006), nagrađenog uglednom prevodilačkom nagradom Udruženja književnih prevodilaca Srbije „Miloš Đurić” za 2006. godinu. Taj roman posebno je pisan za međunarodnu ediciju *Mitovi* - zajednički projekat više od četrdeset izdavača iz celog sveta, koji je 1999. godine pokrenula škotska izdavačka kuća Kenongejt (Canongate).¹² Autor teksta, s druge strane, strastveni je obožavalac Ju Huaovog stvaralaštva i preveo je pet njegovih knjiga, kao i neka dela Džang Veija (张炜, r. 1956), Mo Jena i Han Šaogunga. Roman *Rečnik mesta Mačao* (马桥词典, 1997) Han Šaogunga bio je posebno zahtevan, jer je u izvornom obliku i po svojoj prirodi verovatno jedan od najtežih tekstova u savremenoj kineskoj književnosti. I ovaj prevod osvojio je nagradu „Miloš Đurić” za najbolji prevod proznog dela 2017. godine.

Veliki doprinos novoj prevodilačkoj strategiji dali su i ostali sinolozi sa Grupe za kineski jezik, književnost i kulturu, posebno Ana Jovanović, koja je uspešno prevela obimne i jezički zahtevne Mo Jenove romane *Žabe* i *Smrt na sandalovom kocu* (檀香刑, 2001), kao i Ju Huaov roman *Vapaji na kiši* (呼喊与细雨, 1991). Za prevod romana *Žabe* Ana Jovanović dobila je 2013. godine Nagradu „Ljubiša Rajić” za najbolji debitantski prevod. Naš stariji kolega Radosav Pušić priredio je svoje prevode savremene kineske poezije, a sa kolegincicom Đin Sjaolei preveo je nekoliko romana i dve antologije priča. Što je još važnije, preveo je i neka značajna dela klasične kineske filozofije, kao što je čuveni Lao Ceov (老子) klasik *Dao De Ding* (道德经).

Prepoznajući važnost književnih prevoda u promovisanju kineskih kulturnih tekovina, kineska vlada i izdavačke kuće uvele su različite mere za podršku prevodenju kineskih književnih dela u inostranstvu, pa sinolozi i srpski izdavači poslednjih godina imaju znatno više prilika da direktno sarađuju s kineskim izdavačkim kućama. Postoje, međutim, određeni slučajevi kada su neka važna dela zabranjena u NR Kini, iz političkih ili drugih razloga, pa naše lokalne izdavačke kuće, a ni mi kao prevodioci, ne možemo da se oslonimo na ovu vrstu podrške. Takav je, na primer, bio slučaj sa zbirkom eseja Ju Huaa *Kina u deset reči* i romanom Vei Hui *Shanghai Baby* (1999), ali prevodioci i izdavačke kuće ipak su uspeali da obezbede potrebna sredstva, pa su te knjige naposljetku objavljene u Srbiji.

¹¹ Reč je o istoimenoj zbirci koja sadrži tri novele Džang Ailing od kojih je jednu prevela Ana Jovanović.

¹² Zanimljivo je istaći da je srpski prevod ovog romana, s obzirom na to da je rađen na osnovu manuskripta, objavljen samo mesec dana kasnije od izvornika.

Kao sinolozi svojim prevodima nastojimo da obuhvatimo sva relevantna razdoblja kineske književnosti, kao i različite književne scene u svim oblastima kineskog govornog područja. Što se tiče, recimo, prevoda autora s Tajvana, činjenica je, nažalost, da se na tome nije previše radilo poslednjih godina, mada su autori teksta trenutno u pregovorima sa domaćom izdavačkom kućom oko prevođenja i uređivanja antologije posvećene isključivo tajvanskim piscima. Ipak, imamo vrlo dobru *Antologiju kineske savremene poezije*, objavljenu još 1994, s novim i proširenim izdanjem objavljenim 2025. godine, koju je priredila tajvanska spisateljica Džang Sjanghua (张香华, 1939), a sadrži poeme i mnogih značajnih tajvanskih pesnika. Osim toga, za sada imamo samo jedan roman tajvanskog pisca preveden na naš jezik i reč je o prevodu kraćeg romana poznate tajvanske spisateljice Li Ang (李昂, r. 1952) pod naslovom *Žena jednog kasapina* (殺夫: 鹿城故事, 1983), koji je priredila Ivana Elezović Babić.

S obzirom na to da autori ovog teksta osim književnih prevoda često objavljuju i naučne radove, koji su dobrim delom posvećeni i specifičnim problemima prevođenja, praktično i teorijsko istraživanje prevodilaštva povremeno nas, prirodno, odvede u nova područja prevođenja, ili bolje rečeno u nove prevodilačke avanture. Nedavno je autorka teksta, koja je inače objavila i studiju *Moderna kineska drama i Henrik Ibsen* (2014), prevela Mo Jenovu dramu *Ubica Ding Ke* (我们的荆轲, 2011) koju je 17. i 18. maja 2024. godine u Jugoslovenskom dramskom pozorištu u Beogradu izvela trupa Pekinškog narodnog umetničkog teatra u režiji Žen Minga (任鸣, 1960-2022). Kineski nobelovac Mo Jen lično je prisustvovao premijeri, a bila su obezbeđena mesta za sve zainteresovane studente koji su tako imali dragocenu priliku da svedoče ulozi prevoda u pozorišnoj predstavi. Što se autora teksta tiče, budući da je niz godina njegovo glavno polje interesovanja, između ostalog, percepcija različitih aspekata kineske kulture u evropskom modernizmu, prihvatio se prevođenja prevoda klasične kineske poezije Ezre Paunda (Ezra Pound, 1885-1972). Istraživanje na tu temu uvršteno u predgovor za njegov prevod Paundovog *Kitaja* (*Cathay*, 1915) za njega je bilo posebno iskustvo, jer je u sopstvenom pristupu prevođenju znatno nadahnut Paundovim prevodnim tehnikama i idejama.

Zbog opsežnije kulturne razmene između Kine i Srbije, posebno nakon 2014. godine, kada je deset kineskih autora i više izdavačkih kuća posetilo Međunarodni sajam knjiga u Beogradu, mnogo je više prilika za učešće u kinesko-srpskim suizdavačkim projektima. Takođe, vrlo važan deo promovisanja savremene kineske književnosti u našoj zemlji jeste osnivanje Srpskog kluba čitalaca kineske književnosti (塞尔维亚中国文学读者俱乐部) pod pokroviteljstvom Udruženja pisaca NR Kine, a u čijoj organizaciji učestvuju kineski izdavač „Kineske publikacije” (中国

图书进出口（集团）有限公司), kao i naše lokalne izdavačke kuće.¹³ Na ovaj način, studenti i šira čitalačka publika imali su priliku da se putem interneta ili uživo upoznaju sa piscima prevedenim na srpski jezik, kao što su Su Tong, Han Šaogung, Džang Vei, Bi Feiju i Lu Min. Značajno je napomenuti da su ova javna događanja vrlo dobro posećena i svakako uveliko pridonose boljem uvidu u ideje i stvaralački proces važnih kineskih pisaca današnjice.

Književni prevod ima ključnu ulogu u boljem razumevanju ciljne kulture i njenih ljudi. Književno prevodenje kao stvaralački zadatak, nastavna disciplina, ali i deo šireg strategijskog plana međukulturne razmene predstavlja važnu sinološku delatnost kojoj treba pristupati temeljno i eklektično. Bilo da je reč o ličnim prevodnim pristupima, metodama u obrazovnom pristupu tokom nastavnog procesa, ili o široj strategiji zasnovanoj na edukativnim potrebama i zahtevima domaće čitalačke publike, sinolozi imaju ključnu ulogu u izboru, plasmanu i paratekstualnom oplemenjivanju prevedenih dela. U ovom radu nastojali smo da ukažemo na simbiotsku vezu koja postoji između različitih pristupa u nastavi prevodenja i širih prevodnih strategija unutar srpske sinološke zajednice.

Mi kao sinolozi možemo da pružimo svoj doprinos upoznavanju domaćih čitalaca s kineskom književnošću, ideosinkratično i u skladu sa sopstvenim preferencama, ne zanemarujući pritom objektivne književne vrednosti dela, ali i postojeće obrazovne potrebe. Dužni smo da pažljivo biramo kineske autore koje prevodimo, ali i da podstičemo studente i mlade prevodiocce da iskoriste svoj talenat, kako bismo im omogućili da se kvalitetno posvete zahtevnom zadatku književnog prevodenja. Naposljetku, imajući u vidu sličnost jezika u regiji u kojoj živimo, jednako je važno da se kao sinolozi, nastavnici i prevodioci okupljamo, razmenjujemo iskustva, međusobno savetujemo i bodrimo.

Literatura

1. Adorno, T. W. (2006) *Towards a Theory of Musical Reproduction: Notes, a Draft and Two Schemata*. Cambridge, Polity Press.
2. Ames, R. T. (1991) *Interpreting Culture Through Translation*. The Chinese University of Hong Kong Press.
3. Bräuer, G. (ed.) (2002) *Body and Language: Intercultural Learning Through Drama Advances in Foreign and Second Language Pedagogy*; V. 3. London, Bloomsbury Publishing

¹³ Klub je nastao na inicijativu Udruženja pisaca NR Kine i deo je šireg projekta koji obuhvata još jedanaest država – Francusku, Veliku Britaniju, Nemačku, Rusiju, Poljsku, Čile, Singapur, Maleziju, Tajland, Tursku i Iran, u kojima su takođe otvoreni ovakvi klubovi.

4. Gu, Q., Pavlović, M. (2006) *Kineski jezik 3*. Beograd, Filološki fakultet.
5. Jerkov, A. (2013) Više od kamiona. *Vječernje novosti – Kultura* (23/03), 20.
6. Jin, Zh., Pušić, R. (2004) *Kineski jezik 2*. Beograd, Filološki fakultet.
7. Johnson Laird PN, K. Oatley (2022) How poetry evokes emotions. In *Acta Psychologica* Vol. 224:103506. Amsterdam, Elsevier.
8. Liu, W., X. Jin. Z. Skrobanović (2009). *Kineski jezik 4*. Beograd, Filološki fakultet.
9. Ma, Y., R. Pušić, X. Jin. *Kineski jezik 1*. Beograd, Filološki fakultet.
10. Mitrović, A. (2019) Katedra za orijentalistiku. U: Mitrović, A. (prir.) *Orijentalistika – juče, danas, sutra*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, pp. 11–27.
11. Newmark, P. (1988) *A Textbook of Translation*. Hertfordshire, Prentice Hall
12. Pavlović, M. (2015) Moderna i savremena kineska književnost na srpskom jeziku. U: Pušić, R. (prir.) *Biseri sa zrcima pirinča – Zbornik radova povodom 40 godina sinologije*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, pp. 66–76.
13. Pavlović, M., A. M. Jovanović (2022) 中国文学和非文学作品塞文翻译历史与现状分析 [„Translation of Chinese Literature and Non-Fiction in Serbia: A Historical Overview and an Analysis of the Current Situation”]. 欧洲语言文化研究 [Journal of European Languages and Cultures], 13, pp. 101–110, 外语教学与研究出版社 [Foreign Language Teaching and Research Press], 北京 [Beijing].
14. Pavlović, M., Z. Skrobanović (2014) Zlatno doba moderne kineske proze. U: M. Pavlović, Z. Skrobanović (prir.) *Antologija moderne kineske priče*. Beograd, Geopoetika, pp. 9–17.
15. Rajić, Lj. (1981) *Teorija i poetika prevodenja*. Beograd, Prosveta.
16. Razić, D. (1983) *Kineski jezik: osnovi kineske fonetike, ideogramatike, leksikologije, morfologije i sintakse*. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
17. Sibinović, M. (1991) *Novi original – uvod u prevodenje*. Beograd, Naučna knjiga.
18. Tropin, T (2016) Slamnata koliba: kako smo zavirili u jednu književnost za decu. *Detinjstvo*. 4, 81–82.
19. Yamasaki, K. i R. Pušić (Ed.) (2007) *Věčna riznica – Sećanje na dr Dejana Razića* Beograd, Filološki fakultet.
20. Zhou, J., Z. Skrobanović (2004) *Klasičan kineski jezik*. Beograd, Filološki fakultet.

Zoran G. Skrobanović
Mirjana M. Pavlović
University of Belgrade
Faculty of Philology
Department of Oriental Studies

**(RE)CREATING NEW BODIES OF WORK: THE TEACHING
OF LITERARY TRANSLATION IN CHINESE STUDIES, AND
THE NEW TRANSLATIONAL STRATEGIES**

Summary

With China's growing economic and cultural presence in recent years, translation of Chinese literature has been recognized as an important cross-cultural effort both in China and the global sinological circles. The Chinese government and publishing bodies have introduced various measures to support the translation of Chinese literary works abroad, and these new cultural policies are opening up opportunities for sinologists to engage in translating works by Chinese authors, thus reaffirming the crucial role of literary translation in gaining a better understanding of the target culture and its people. At the Faculty of Philology, University of Belgrade, teaching theory and practice of literary translation represents an important component of the curriculum. In the first segment of this paper, we introduced the methods and strategies in teaching written translation from Chinese into Serbian at the Group of Chinese Language, Literature and Culture, Department of Oriental Studies, Faculty of Philology of the University of Belgrade, focusing on the organization of the courses and the teaching materials we use. Furthermore, we pointed out the main difficulties encountered by our students when translating Chinese texts, and illustrated these problems with specific examples, as well as the proposed solutions. In the second part of the paper, we briefly reviewed the history of literary translation from Chinese into Serbian, focusing on the works that have been translated since the 59th Belgrade International Book Fair in 2014, when the PRC was the Guest of Honor. This period can be seen as a heyday of Chinese literature translation in Serbia, and it also marked the beginning of a more comprehensive sinological strategies in translation of Chinese literary works. We analyzed the motives and intentions that underlie these new strategies which are aimed both at the introduction of the important Chinese literary works to the Serbian readers, and at the improvement of the teaching process in literature studies at our Department. In this analysis, we emphasized several key elements in the new approach to the translation

of Chinese literature: the selection of the translated works, the significance of the informative forewords and afterwords by the translators, and the attempts to include the students as active contributors to the endeavour. By examining these issues, we attempt to contribute to a wider discussion about the teaching of literary translation, the translation practices and translational/publishing strategies dedicated to the introduction of Chinese literary works to a wider readership.

► *Key Words*: China, Translation, Literature, Teaching, Translational Strategy.